

MAGYAR HADTÖRTÉNELMI EMLÉKEK A KÜLFÖLDI MÚZEUMOKBAN.

(Nyolcadik közlemény.)

XX. Versailles. A világ e legfényesebb királyi kastélya és bámulatos szépségű mulatókertjei, ma egészben egy történelmi múzeumot képeznek,¹ amelyben szintén találunk magyar vonatkozású emlékeket:

1. *Pastell-képek* (2 drb.): Az egyik *II. Józsefet* ábrázolja gyermekkorában, díszmagyar ruhában. Mária Terézia előszeretettel öltöztette kisfiát magyar ruhába, ha hű magyarjai érzelmeire akart hatni. A híres pozsonyi országgyűlésen ő maga is így jelent meg. Ezt a jelenetet több egykorú rézmetszet örökítette meg, amelyeken a királynő a trónörököszt szintén magyar ruhába öltöztetve tartja a karján, holott *II. József* akkor még csak hathónapos pólyásbaba volt. Így van ábrázolva egy kétségtelen hiteles egykorú képén a pozsonyi országgyűlésnek, melyet Heidelberg József festett s jelenleg a Történelmi Arcképcsarnokban van. Tény azonban, hogy később is, mint 8—10 éves fiú, ünnepélyes alkalmakkor magyar díszruhába öltözött. A *Delhaes*-féle gyűjteménnyel került a Magyar Nemzeti Múzeumba egyik ilyen öltözete, mely kék ezüstbrokátból készült.²

A második kép *Mária Antoinette* arcképe ugyancsak magyar ruhában.³

2. *Olajfestmény.* Gróf *Berchényi László* francia tábornagy arcképe, huszáröltözetben. A maréchalok termében. Székesi gróf *Berchényi László* élettörténete ösmeretes. Született 1689-ben, meghalt 1778-ban. Már 1708-ban Rákóczi udvarában kornétás. Rettenhetetlen hősként harcol Trencsénnél és Romhánynál. Rákóczi 1712-ben Franciaországba küldi, höl XIV. Lajos király testőrségébe granátoszázadosná nevezi ki. 1719-ben már ezredes s mint ilyen Rodostóba ment, hol a menekült magyarokból a *Berchényi*-huszárezredet szer-

¹ *Bernard L.* Versailles; Guide Illustré 1899.

² *Szerző:* A magyar viselet történeti fejlődése. 1905, 192. l

³ 4571. és 4574. szám.

vezi a franciák részére. A flandriai harcokban nagyon kitüntette magát s folytonosan előbbre haladva, 1758-ban a legfőbb katonai méltóságot nyerte el, Franciaország marsalljává neveztetvén ki. Báró *Forster Gyula* 1925-ben megjelent életrajza, a nagy marsallról s e képről is becses adatokat tartalmaz.

3. *Csatakép*, mely a Leuze (?) mellett 1691 szept. 18-án lefolyt ütközetet ábrázolja. *Számos magyar vitéz alakjával*, amelyek úgy a viselet, mint a fegyverzet szempontjából kifogástalanul vannak ábrázolva. A képet *Parrocel József*, Franciaország legismertebb csataképfestője festette, aki a des batailles melléknevet is kapta. Született 1646 október 3-án Brignolesben. *Courtois* tanítványa volt s meghalt 1704 március 2-án Párisban.⁴

XXI. Brüsszel. *A belga királyi régészeti és fegyvermúzeum.* A Porte de Hal, ahol az állam régiséggyűjteményeit 1847 óta őrzik; Brüsszel egy régi kapuja, mely a bástyák lerombolása után megmaradt. Ezt a várkaput 1381-ben építették és sok viszontagság után 1869-ben *Beyraert* építész ügyes vezetése alatt restaurálták.

A régi és modern fegyverek az elsőemeleti szép gót teremben vannak elhelyezve. A terem nagy négyszöget képez, melynek negyedik oldala kiugró félkört alkot, mert az erődítési vonal régi tornya helyére esik. A termet két hatalmas pillérsorozat három szakaszra osztja. A régi lőrésből alakított ablakok ebbe a terembe halvány világosságot bocsájtanak, mely az egésznek egy régi lovagterem hangulatát kölcsönzi.

E. van Vinkeroy írja, hogy „a látogató, aki átlép a küszöbön, egyszeriben ott találja magát egy ősi lovagvár tornyában, ahol a régi lovag ügyes fegyvertárnoka által hadi- és tornafelszereléseit rendben tartatta. A komor csúcsíves ablakok köré csoportosulva, egy-egy hatalmas oszloptól félig eltakarva, ott állanak ezek a büszke lovagvértetek, mintha századok óta odapecsételték volna őket.“

Burgundi Antal már 1406-ban kezdte a brüsszeli Caudenberg-kastélyban összeállítani a gyűjteményt, mely később „Arsenal Royal“ név alatt lett ismeretes.⁵

Utódai folyvást gyarapították ezt a fegyvertárat és nevezetesen V. Károly sok nagybecsű fegyvert helyezett el benne. Utána Albert főherceg és Izabella főhercegnő hagyományoztak a brüsszeli palotának sok történelmi emléket.

⁴ *Singer*: Künstler-Lexikon. 1898, III. k., 376. l.

⁵ *Th. Juste* értekezése a Belga kir. Akadémia Bulletinjeinek 2. Serie VIII. kötet, 11. számában.

Utóbb, alkalmasint a gyűjtemények gyarapodása miatt vitték ki a múzeumot a hercegi kastélyból a palota istállóinak épülettömbjébe, szemben a Caudenberg-apátság épületével. Ami nagy szerencse volt, mert így a tűz, mely 1731-ben elpusztította a palotát, a múzeumot megkímélte.

1773-ban a régi fegyvereket átvitték a Rue de la Palle-ba, abba az épületbe, mely azelőtt a jezsuita collegium könyvtára volt. *Mann* abbé, aki ekkor meglátogatta a múzeumot, a következőket írja arról:⁶ „Ott látni, úgymond, V. Károly császár díszfegyvereit, csatalovának felszerelését, a díszkardot, melyet az aranyapjas-rend lovagjainak felavatásánál használt. Továbbá Franciaország nagy zászlaját, melyet a paviai csatában foglaltak el, a három lobogót, melyeket V. Károly az afrikai mórok elleni hadjáratban maga előtt hordatott. A fegyvertárban láthatók továbbá Montezuma mexicói császár fegyverei, Albert főherceg díszfegyverei, lószerszáma és Ostende ostrománál hordott súlyos fegyverei, valamint a kard, melyet IV. Henrik francia király hadüzenet jeléül küldött Albert főhercegnek. A fegyvertár egyéb tárgyai: Jó Fülöp, Miksa császár, Ausztriai Don Juan, Alba herceg, a páрмаi herceg, Ferdinánd hibornok, Leopold főherceg, Ernő főherceg fegyverei. Egyéb nevezetességek közül említendő egy ágyú, mely hetet lő egyszerre.“

Ezeknek a hadtörténelmi emlékeknek egy részét az osztrákok, mikor Belgiumot kiürítették, magukkal vitték s azok most Bécsben láthatók.

Amíg Belgium és Hollandia egyesítve voltak, Brüsszelben nem volt régészeti múzeum. A mostani múzeum csak 1835-ben keletkezett és a fegyvereket a következő helyekről szerezték össze:

Elhelyezték ott 1835-ben a régi királyi arzenál maradványait. Az állam ugyanez évben megszerezte Th. de Hompesch gróf beces gyűjteményét, mely négy teljes, 33 fél fegyverzetet, több mint száz sisakot és számos különféle fegyvert foglalt magában. Ezek a fegyverek majdnem mind német eredetűek.

A hadügyminisztérium 1837-ben a kis tüzérségi gyűjteményt, mely magában foglalta a modern belga tüzérség tárgyainak $\frac{1}{5}$ nagyságú mintáit és több régi fegyvert is, szintén ide osztotta be.

1839-ben Lalanig gróf, Belgium madridi ügyvivője, a II. Fülöpnek tulajdonított tornafegyverzetet, számos spanyol kardot és dárdát, több sisakot s egyéb fegyverzetet szerzett Spanyolországban.

⁶ *A Mann: Description de Bruxelles et des environs. 1785.*

Behr báró pedig 1842-ben, mint konstantinápolyi belga követ, a régi szultánok fegyvertárának eladásánál keleti fegyverekből szép gyűjteményt szerzett.

H. Leroy egy nagybecsű, német eredetű gyűjtemény eladásánál Brüsszelben 1854-ben sok tárgyat szerzett be.

A néprajzi osztályhoz tartozott nem európai fegyvereket 1879-ben szintén a fegyvertárban helyezték el, viszont az ókori fegyvereket a fegyvertárból áthelyezték a régiségtárba.

Ezenkívül az összes gyűjteményeket 1835 óta vásárlások által is folyton gyarapították, de gyarapították egyes adakozók is, kik között első helyen állott II. Lipót király.⁷

Fegyvertörténeti szempontból e múzeum különösen mintegy ötven elsőrangú teljes vértetével tűnik fel, melyek között a XV. századbéli és a Maximilián rüstungok legszebb példányait találjuk.

Ritka sorozatokat találunk ezenkívül középkori törökből, kengyelek, sarkantyúk, zablák, kanócos, töleséres, kerekklakatos s esont díszítményekkel gazdagon berakott puskákból, keleti sisakokból, középkori faragott kürtök és lőportartók, két kézre való nagy pallosok és alabárdokból.

A középkori emlékek közül kiválik egy XV. századbéli óriási álló ostrompajzs. Alakja lefelé kissé keskenyülő négyszög. Fent középen háromszögletű nyílással, melyen a számszeríjj vagy a puskaeső vége kidugható volt. Hátul fogantyúval s alján két hegyes vastüskével van ellátva, amelynél fogva a harcoss maga előtt a földre szúrta. Magassága 2 és fél méter, úgy hogy a vitéz mögötte egészen felállhatott s a nyíláson át úgy célozhatott s így védve lassankint mindig közelebb vonult az ostromlott szekértáborhoz vagy ellenséges csapathoz. A huszita harcok idején volt használatos.⁸

Ugyancsak középkori fegyverzet egy a XV. század legelőjéről való sodronypáncél-öltözet. Sodronying és sodronynadrággal. A fejet zárt saladesisak védte.

Feltűnő fegyvertípus, egy a cső elejére szurony módjára erősített, csatabárddal ellátott muskéta a XVII. századból.

Itt is találunk egy, a mi Zrinyi-sisakunkhoz teljesen hasonló formájú sisakot, melyet az itteni katalógus is épp úgy, mint a párisi Musée d'Artillerie példányát, — mongol sisaknak mondja.⁹

Az utolsó század belga hadseregeinek fegyverzete és felszerelése külön termeket foglal el. A múlt századbéli katona-

⁷ *Vinkerooy E. Van*: Musée Royal d'Antiquités. Catalogue des Armes et Armures. Bruxelles, 1885.

⁸ *Catalog*: Serie V. 1.

⁹ *U. o.*: Serie XLVII. 36.

ságuk képei pedig a kir. képtárban olajfestményekben van egybegyűjtve.

Csaknem páratlanul gazdagnak mondható végül a maga többszáz zászlajával ez a múzeum a hadilobogók tekintetében, amelyek között a saját, különböző harctereken kiérdemesült zászlóikon kívül számos hadizsákmány is van, köztük öt darab török lófarkú zászló is.

A tüzérség fejlődését éppúgy, mint a párisi tüzérségi múzeumban, itt is a középkortól kezdődőleg találjuk bemutatva. A belga tüzérség utolsó századi haladását pedig ágyúmodellek hatalmas sorozata magyarázza. A nehezebb ostromágyú- és mozsártípusokból 51 ágyú az udvaron van felállítva.¹⁰

A belga királyi fegyvermúzeumban a következő magyar vonatkozású hadtörténelmi emlékek vannak:

1. *Állópajzs*, fából, vászonnal bevonva. Alakja hosszúkás négyzet és kevésse teknősen hajlott. Közepén az egészen ék alakban végigfutó borda emelkedik ki. A festés alapszíne ezüstszürke. A pajzs közepén stilizált felhőn Szent Borbála alakja áll. Belseje vörös barnára festett s közepén bőrrel becsavart fogantyúja van.

Magassága 1 m és 20 cm, szélessége 62 cm. Hasonló gyalogsági állópajzsok a Bécsvárosi történelmi s a Magyar Nemzeti Múzeumban vannak Mátyás király címerével és monogrammjával. Valószínűleg ez a példány is a fekete sereg felszereléséből való. A katalógus is „*pavois hongrois*”-nak mondja.¹¹

2. *Magyar gyalogsági állópajzs*, mint az előző, formára és nagyságra nézve, csak hogy külső lapján a festés nagyon rongált. XV. század.¹²

3. *Lovas vértezet* (6 drb.) Részben kékre futtatott acélból. A csípő-, comb- és karvért rákfarkszerű lemezpáncél, a sisak magyar rohamsisak, mozgatható orrvédő vassal, halántékvérttel és rákfarkas nyakvérttel. A XVII. század második feléből. A francia dragonyosok is viseltek ilyen vértezetet.¹³

4. *Magyar rohamsisak* (3 drb.). Olyanforma, mint a fentebb leírt vértetnél, csak hogy itten az egyiknél a sisaksapka kúpszeletekre osztott, a másiknál hátul a nyakszirtevért felett, forgótartóhévely van odaforrasztva, a harmadik pedig sárگا rézfejú szögekkel díszített.¹⁴

¹⁰ U. o.: Serie XXXI. 5., 8., 10., 11., 19. és Serie XLIV.

¹¹ U. o.: Serie V. 3. sz.

¹² U. o.: Serie V. 2. sz.

¹³ U. o.: Serie XLVII. 16., 38., 19., 25., 48. és Série I. 37. sz.

¹⁴ U. o.: Serie XLVII. 27. és Serie II. 5. és 26. sz.

5. *Csákányfokos*. A nyéljuk hosszúkás négyszegletű, foka kalapácsszerű s tüskéje hajlott madárcsőr alakú, rajta keleti modorú diszítmény van arannyal beverve. A XVII. századból.¹⁵

6. *Magyar csákányfokos* (3 drb.). Az előbbinek többé-kevésbé eltérő változata, öntött, vert és csiszolt acélból. A XVI. és XVII. századból.¹⁶

7. *Buzogányok* (8 drb.). Gerezdes és gömbölyű buzogányok, szárnyas botok. Mindannyi tiszta magyar forma.¹⁷

8. *Keleti lovasvértzet*. A kúpalakú sisak kettős lemezű halántékvérttel, a karokon és lábszáron vaslemezpáncél van, míg a felső testet sodronypáncéling fedi. A ló vaslemez homlokvértet visel, szűgye és oldalai takaróval vannak fedve, melyet kerek bronzpitykék díszítenek, amelyek egyszersmind páncélszerű védelmül is szolgálnak. A katalógus középkori *saracén* vértzetnek mondja. Fegyverül lándzsát, csatabárdot, szablyát és könnyű pajzsot visel¹⁸.

Nagyon tanulságos ez a vértzet a régi magyar fegyverzet ismerete szempontjából. Már honfoglaláskori hadi felszerelésünk egyes részei ezzel teljesen megegyezők. Ilyen fölszerelésű Nagy Lajos könnyű lovassága, részben Mátyás huszársága, sőt még XVI. századbéli hegyes tört viselő huszárságunk s lobogós kopját viselő lovasságunk egy része is. Egy XIII. századbéli perzsa kézirati kódex miniatűr festésű képén ugyancsak ilyen fegyverzetet látunk, bizonyoságául annak, hogy a keleti hadifölszerelés milyen rokon volt a magyarral a legrégebb időktől fogva.¹⁹

Dr. Szendrei János.

¹⁵ U. o. Serie XLIX. 25. sz.

¹⁶ U. o.: Serie XLIX. 37., 38., 35. sz.

¹⁷ U. o.: XLIX. 29., 33., 40., 31., 30., 39. és Serie XIV. 6. és 7. sz.

¹⁸ U. o.: Serie XLVII. 1. sz.

¹⁹ *Szerző*: A magyar viselet történeti fejlődése. 1905, 10. lap. Képe kiadva.